БЕЛАРУСКАЯ МОЛАДЗЬ

24

Выдаюць: ЗГУРТАВАНЬНЕ БЕЛАРУСКАЕ МОЛАДЗІ Ў АМЭРЫЦЫ
САЮЗ БЕЛАРУСКА-АМЭРЫКАНСКАЕ МОЛАДЗІ

Замак у Міры — *Івонка СУРВІЛА(Шыманец)*

САКАВІК

1966

MARCH

Byelorussian Youth

Published by: BYELORUSSIAN YOUTH ASSOCIATION OF AMERICA
BYELORUSSIAN-AMERICAN YOUTH ASSOCIATION

ЗЬМЕСТ

НАШЫЯ ПРАДСТАЎНІЦТВЫ :

ЗША :
Miss Helen Kononczuk
1828 West 25th St., Cleveland 2, Ohio
Mr.M.Sienka
24 Herman St., South River,N.J.
Mr.M.Kuczura
1217 N.Wolcott Ave., Chicago 22, Illinois
Miss Lena Sazych
736 Lakepointe Ave.
Grosse Pointe Park 30, Michigan

Канада :
Mr.J.Pitushka
31 Noble St., Toronto 3, Ontario

Mr.U.Baranovich
111 Lindsey Ave., Toronto, Ontario

Miss M.Ignatau
7808 Birnam St., Montreal, Quebec

Ангельшчына :
Mr.A.Laszuk
97 Moore Park Rd.– London SW 6

Бэльгія :
Rev. A.Smarscok
167 Overwinningstraat, Willabroek

Аўстралія :
Mr.M.Nikan
14 Steel St., Spotswood, Victoria
Mr.W.Akavity
80 Tapleys Hill Rd., Royal Park, S.A.
Mr.A.Vasilenia
39 Edwin St., Croydon, N.S.W.

ГАДАВАЯ ПАДПІСКА ў ЗША й Канадзе – 3 дал.
Грашовыя перaказы выстаўляць на:
"BYELORUSSIAN YOUTH"

Паасобны нумар – 75 цэнтаў.

A non-profit publication.
Text in English and Byelorussian
Issued four times a year.

БЕЛАРУСКАЯ МОЛАДЗЬ

КВАРТАЛЬНЫ ЧАСАПІС БЕЛАРУСКАГА МАЛАДОГА ПАКАЛЕНЬНЯ

Выдаюць: Згуртаваньне Беларускае Моладзі ў Амэрыцы
Саюз Беларуска-Амэрыканскае Моладзі

Год выданьня 8. САКАВІК 1966 г. № 24

ІНШАГА ШЛЯХУ НЯМА
(У справе віетнамскае вайны)

Вайна ў Віетнаме – асноўная тэма сучаснага амэрыканскага палітычнага жыцьця. Тэма гэтая асабліва важная затым, што вайна набыла зацяжнога характару. Як доўга, аднак, гэтая вайна ні цягнулася-б, камуністычнай агрэсіі будуць пакладзеныя канцы.

Мы, маладыя Амэрыканцы беларускага паходжаньня, сябры Згуртаваньня Беларускае Моладзі Амэрыкі й Саюзу Беларуска-Амэрыканскае Моладзі, поўнасьцяй падтрымваем Прэзыдэнта Джонсана ў ягоным цьвярдым намеры бараніць права народу Паўдзённага Віетнаму на самавызначэньне й свабоду ад камуністычнага тэрору. Мы ўважаем, што змаганьне ў Віетнаме – гэта фаза змаганьня свабодалюбных сілаў супраць камуністычнае агрэсіі, кіраванае з Масквы й Пэкіну. Задзіночаныя Штаты Амэрыкі – нашая бацькаўшчына й новая бацькаўшчына нашых бацькоў – змагаючыся й спыняючы камуністычны наступ у Віетнаме, ня толькі абараняе свабоду вольнага сьвету, але адначасна дае маральную дапамогу ўсім паняволеным народам.

Хоць Віетнам далёка ад Беларусі, мы пераканаmake, што змаганьне з камунізмам, гэтым панявольнікам і беларускага народу, у кажнай форме і ў кажным месцы набліжае вызваленьне Беларусі спад камуністычна-маскоўскае няволі. Мы ганарымся, што былыя сябры ЗБМА і СБАМ гэраічна змагаюцца сяньня з камунізмам у Віетнаме. Нашае перакананьне й наважанасьць – змагацца з камунізмам усюды, каб бараніць загрожаныя народы, вызваліць народы паняволеныя ды здабыць свабоду Беларусі.

Іншага шляху для нас няма.

"Я хачу, каб мая Бацькаўшчына была сьвятлом для ўсіх паняволеных народаў – сьвятлом, якое пакажа ім дарогу да тае-ж свабоды, якую мы маем..."

Зь ліста 20-цігадовага амэрыканскага жаўнера, Г. Стрыкдянда, забітага ў Віетнаме 1 лютага 1966 г.

Беларуская моладзь у амэрыканскай арміі

Анатоль Сандулаў (з Саўт Рывэру, сябра СБАМ) на службе ў 3-ім батальёне марской пяхоты ў Віетнаме.

THERE IS NO OTHER WAY

The war in Vietnam today is the main topic for discussions in present American political life. The theme is especially vivid and important now because the war seems to be entering a prolonged phase. However, no matter how long the war in Vietnam lasts, Communist aggression there will be stopped.

We young Americans of Byelorussian descent, members of the Byelorussian Youth Association

of America and the Byelorussian-American Youth Association, wholeheartedly support President Johnson's present policy in Vietnam and his strong determination to fight for the independence and freedom of the people of South Vietnam. Our point of view is that the fight in Vietnam is only a phase of a struggle of the freedom-loving forces against Communist aggression guided and directed from Moscow and Peking. The United States of America, our country, and the new country for our parents, in fighting Communist aggression in Vietnam fights not only for the freedom of South Vietnam, but also for the Western World: it gives moral support to all Captive Nations in their fight against the Communist tyranny.

Although Vietnam is distant from Byelorussia, we are strongly convinced that fighting Communism any place in the world helps to accelerate the attainment of freedom for the Byelorussian people.

We are proud that in this war our friends, former members of our organizations, are fighting bravely against communism.

"I want my country to stand as a light to all people oppressed, and guide them to the same freedom we know..."

From a letter written by Pfc. Hiram D.Strickland, a 20-year old American soldier who was killed in Vietnam on Feb. 1, 1966.

TOWARDS A NEW WORLD – THE PROMISE OF FREE PEOPLE

An address by Eugene Jan Dubovik/, given at the commemoration of Byelorussia's Independence Day*

Reverend Clergy, Congressman Halpern, Ladies and Gentlemen:

Today we have gathered to commemorate the 48th anniversary of independence of Byelorussia – an independence realized in spirit if not in substance.

More than double my life-time has lapsed since that momentous 25th day of March, 1918 became the focal point for our national renaissance and one more pillar was added to that exclusive club of free and sovereign nations of the world.

The national renaissance of Byelorussia culminating in the Declaration of Independence issued on March 25, 1918 was gradual in coming to fruition; our path towards independence was not comfortable in its labor nor would I expect was it comfortable to those around us; but once the sovereign republic was declared, the men of twentieth century Byelorussia found themselves animated by a new power and a new daring. The individual and social world opened before them in a new and brighter light; an immense effort seemed to wait for the insight and the courage of the builders. Everywhere gigantic tasks loomed: the tsars were no more; the living spring of religion had been too long choked by the Russian Orthodox Church; the masses lived in lethargy, poverty and ignorance; commerce and economic development had been fettered by tsarist interests over a span of one hundred and twenty-three years; the Great-Russian penal laws were inhuman; the relations between men were rude and coarse; life was cheap and everything seemed covered with the dust and filth of nearly a century and a half of entirely inefficient and unbelievably corrupt Great-Russian rule.

The advent of the twentieth century brought to fruition to the area stretching from the Baltic to the Aegean Sea an age of fervent nationalism and conscious nation-building; within this area ethnographic and racial characteristics had not integrated politically and culturally as they had during the late eighteenth and nineteenth centuries in the West. Only Poles and Hungarians had preserved with the medieval aristocratic structure their conscious nationhood. The many other peoples – Bulgarians, Byelorussians, Croats, Czechs, Lithuanians, Serbs, Slovaks and Ukrainians, some of whom played important parts on the stage of history, were no longer active factors. Among these "dormant" peoples only the phenomenon of nationalism in the late nineteenth and early twentieth century brought a reassertion of their historical consciousness. Eastern European man seemed to awaken from a long night; the Tsarist Russian Empire which had in the past conquered vast territories alien in race and civilization and had welded them into a centralized despotism mightier than any other in history, was toppling; this ghost of the dark was still in the air, but as the day dawned its bright light would chase this ghost away. I expect many men in Eastern Europe compared the early years of this century with the growth to manhood: an immense feeling of youthful vigor, of a real beginning, animated them. The ancients receded into the past. They were part of the childhood, which man was now outgrowing. In his childhood and early youth, man had to be guided by authority, spiritually and politically he had to obey laws given to him. Now he had come of age, he no longer had to depend on the authority of alien lawgivers.

For the young Byelorussian Democratic Republic the two centuries-old dream of independence lasted for only three short years, when the combined pounding onslaught of Polish lancers, Red Army men, the disregard of isolationists in the West and the aloofness of the League of Nations to receive our country's pleas left Byelorussia by 1921 once again governed by alien lawmakers and a colonial outpost of Moscow and Warsaw.

On the 25th day of March of each year we gather to commemorate the founding of the Byelorussian Democratic Republic and the ideal of sovereignty which was borne aloft for such a short time in Miensk in 1918, but which today remains uppermost in our souls and minds. We do not pray over a mute quest – for no reasonable man would. Rather we find ourselves in a new period of nation building and the forms it will take are by no means clear; but beginning with the nineteenth century in Western Europe, and with the twentieth century in the East, the circumference is set by the nationality. These changes involve in many cases the establishment of new dividing lines. This grouping of men into new forms of organization, their integration around new symbols, has gained a momentum unknown in former days. The rapid growth of population, the spread of education, the increased influence of the masses, the new techniques developed for information and propaganda give the new feeling of nationality a permanent intensity which makes it appear as something "natural", of something which has always existed and will always exist. Today this natural feeling of common nationality exists among most of you seated here and I am certain that it exists today among most of our kin living in Byelorussia.

I am convinced that the most determined enemy of the communist state is not the West, as some so willingly assume, but the national aspirations of the subjugated peoples within the communist empire to whom this age is dedicated.

Today in the United States of America, in the 1960's, strong reaction against communism is sweeping the land. Well-financed and attended crusades are increasingly evident. Much to the surprise of political refugees from communism, the American public is informing itself of the perils to freedom, liberty and sovereignty that communism engenders. Today American youths are once again doggedly pitted against communist transgressions in the jungles of Vietnam. Today it is apparent that in the 1950's communist aggression was contained but not halted. The fact remains that, short of abject abandonment of South Vietnam, the United States cannot unilaterally end the war without victory, whether it be a military or political convincing of the enemy of our unity and strength in defense of freedom.

To obtain this victory, there must be a full understanding of the identity of the enemy, which is not the Viet Cong alone, nor North Vietnam, nor Red China, nor the Soviet Union, but the political system of which all are a part – communism and its fundamental need, which is to expand or die.

It cannot be stressed too often that the United States and the free peoples of the world are faced with a continuous ideological, political, economic and military danger from the communist *bloc*. Whether one likes it or not, the record of contemporary totalitarian Russian and communist expansion is imposing and sweeping. It also can serve as a concrete measure of fault on our side. By merely glancing at the record, we cannot but ask ourselves: "How could it have happened?" Clearly, these repeated communist successes disclose a score of tragic failures of Western foreign policy.

The ideas of the American Declaration of Independence and the Wilsonian principles under the rule of international law represented the climax of mankind's battle for freedom. Any accounting would have to consider our failure in the West to translate these ideas and principles into historic acts; and the root of our failure go back to the period of World War I.

Both out of ignorance as to the nature of the non-Russian revolution in the crumbling Russian Empire and out of dampened determination we in the West failed to support these ideas and principles in their concrete application to independent Armenia, Azerbaijan, Byelorussia, Georgia, Turkestan, the Ukraine and several other nations that soon again were individually subverted by the successors to the tsar.

The Russian communists built upon this failure, and our mistakes of forty years now threaten the very life of our country in the rice paddies of Southeast Asia. More ironical is the fact that the real imperialist power in the world today has actually stolen the American banner of the Wilsonian idea of national self-determination and freedom and successfully parades it in Asia and Africa. The great paradox of our period is that communism understands the significance of the force of nationalism far better than we in the West, despite our traditions of national independence, patriotic dedication, and personal liberty.

*/ *Eugene J. Dubovik* is an active member of the New York branch of the BYAA. He has recently graduated from the City College of New York with a degree in political science, and will soon enter the U.S. Naval Academy.

BYELORUSSIANS IN SPORTS

Byelorussian Hammerthrowers

Anyone interested in international sports competition knows that every nationality has one or more traditional sports in which it excels. The Canadians, for example, have few real competitors in ice hockey; the Americans likewise, in basketball; the Austrians, in downhill skiing; and the Turks, in free-style wrestling.

These sports traditions mostly result from favorable climatic conditions in the various countries.

Hence winter sports are dominated by northern peoples, the Norwegians, Swedes, Russians, Cana-

Michaś KRYVANOSAŬ in competition.

dians and Finns. Sometimes it is a historical tradition that promotes excellence in a sport, as for instance the tradition of wrestling in the Near East (Turkey, Iran and the Caucasus) or the fencing tradition in Hungary and Poland.

However, often a sports tradition was built up by a few determined athletes who specialized in a sport, created their own following, polished their style, gained the necessary experience, and eventually reached championship in this sport.

That is how the Byelorussians established their "claim" to *hammerthrowing*, one of the events in track and field. Byelorussian hammerthrowers have been prominent in world competition for the last 15 years, in Olympic Games and in numerous international meetings.

A few words of explanation are in order for those unacquainted with track and field. The hammer is not actually a hammer; it is a 16 lb. steel ball with a steel cable attached to it. The athlete grasps a handle on the end of the steel cable, makes a few quick turns until the hammer gains the necessary momentum and speed, and then lets it go. Success in hammerthrowing not only requires physical strength, but also a well developed technique – rhythm and speed in making the turns.

The first outstanding representative of the Byelorussian school of hammerthrowing was *Michaś Kryvanosaŭ* from Kryčaŭ. In 1950, Michaś, then a physical education student in Miensk, bettered the Byelorussian record, and two years later became the champion of the USSR in hammerthrowing. In 1952 he took part in the Olympic Games in Helsinki. His trip was not very successful, for Michaś did not reach the Olympic finals.

Between 1952 and 1956 Kryvanosaŭ realized his potential as an athlete of championship class. In an interesting competition with the American champion, Harold Connally of Boston, he bettered his own or Connally's world records six times. Just before the Melbourne Olympics in 1956 he was the possessor of the world record – 220 ft.,9 in.

In Melbourne, Michaś had to settle for second place and a silver medal, behind Harold Connally. This was a great achievement for Byelorussian sports, its first Olympic medal in track and field.

Kryvanosaŭ's hammerthrowing exploits impressed many young athletes in Byelorussia. His coach, physical education instructor *Jaŭhien Šukievič*, began developing a whole group of new hammerthrowers. The most promising in this group was a young and powerful machinist from Žłobin, named *Vasil Rudziankoŭ*. Having learned the fundamentals of throwing in Miensk, he continued developing it later, when he was in military service in Moscow. He won the Soviet championship, was successful in many international meetings, and finally in the Rome Olympics in 1960 he won the gold medal with a throw of 220 ft.1 in. This time Connally was second.

After Rudziankoŭ's departure from sports the Byelorussian hammerthrowing tradition continued. Coach Šukievič and his first outstanding student, Michaś Kryvanosaŭ(now an instructor) discovered new talent – Alaksiej Bałtoŭski, Ramuald Klim, V. Chmialeŭski. V. Ambrosjeŭ, P. Zajcaŭ. *Ramuald Klim* became the most successful representative of this new generation mainly due to his discipline, perseverance, and ambition. Within a few years he became "the man to beat." His most notable success so far was his first place in the 1964 Olympics in Tokyo. He broke the Olympic record with a throw of 228 ft.9 in.

The Tokyo Olympic Games brought another gold to Byelorussian hammerthrowers, to the group of Byelorussian athletes who have developed and are maintaining a world-famous Byelorussian sports tradition.

G. Stankevich

A L O J Z A   C I O T K A

(1876 – 1916)

Alojza Ciotka(pronounced: Aloy-zah Tsiot-kah) occupies an important place in the history of Byelorussian youth, a pioneer in modern Byelorussian literature – a poetess and a revolutionary – she was the first author and editor of publications for Byelorussian youth.

Immediately after the czarist regime removed the ban upon Byelorussian publications in 1905, Alojza Ciotka set to work for the cause of Byelorussian education. Books were needed. How could she provide them quickly? Ciotka decided to take advantage of her knowledge of the Ukrainian language by translating and adapting a collection of children's stories from Ukrainian. The book appeared in 1906 entitled, *A Gift for Young Children*. At the same time she worked on her own book for children, *Primer for Byelorussian Children*. It was also published in 1906 in Petersburg by the first Byelorussian publishing house which has just been established and whose motto was " *The Sun Will Also Shine In Our Window" (Zahlanie sonca i ŭ naša vakonca)*. Through her books Ciotka aimed not only at teaching young people how to read and write, but also at cultivating in them a love for their native language and the beauty of their land which she herself cherished so much.

Young people were always Ciotka's main concern. The poetess devoted much energy and time to help establish Byelorussian schools and to arouse in her people a sense of pride and national purpose.

In 1914 Alojza Ciotka embarked upon a new project: publication in Miensk of a magazine for young people. With her energy and dedication she succeeded. In the same year the first issue of *Łučynka*(The Splinter) came out. The name "*Łučynka*" was chosen because in those days the usual way for villagers in Byelorussia to light up their dark houses was to burn a splinter. "*Łučynka*" on the magazine's cover symbolized the light of education.

Łučynka carried stories and poems, articles on popular science, discussions of morals, proverbs, jokes, puzzles, letters to the editor, and advertisements. Ciotka was the main force and inspirer of the new publication. With tremendous zeal and idealism typical for her she exhorted young Byelorussians to study, to learn about their oppressed people, and to work for a brighter future for their countrymen.

Łučynka did not appear for long. The First World War smothered its flame, but a tradition became established. Many Byelorussian youth periodicals that followed *Łučynka* carried the same light, the light of education, as the best means to promote the success of our common cause which is Freedom for Byelorussia.

Alojza CIOTKA

Byelorussian Youth is continuing the same tradition inaugurated by Alojza Ciotka.

J. Zaprudnik

ВІТАЕМ

–Сяброўку ***Аллу Орса(Романо)*** і ***Франка Романо*** з нараджэньнем сына.

– Сябру ***Кастуся Юхнайца*** із здабыцьцём стыпэндыі на Карнэльскім унівэрсытэце.

OUR STRONG POINTS AND WEAKNESSES

Being active for the last several years in the Byelorussian Youth Association of America and having been elected last year to its highest office, it is my duty to carefully sum up our achievements of the previous years.

While estimating the results of our work during the past years, I have noticed first of all that our organization — Byelorussian Youth Association of America, consists mainly of members who were not born on Byelorussian soil. They know Byelorussia and its people through the stories of their parents and other older Byelorussians. Knowing the hardships of our oppressed people only from these sources and perceiving the injustice inflicted on our countrymen by the occupation forces, our young Byelorussian-Americans try to acquaint their fellow Americans with the beauty of our heritage, with the continuing struggle of the Byelorussian people and with their desire to free themselves of the Communist rule.

Summing up our work up to date, I consider it a strong point of our members that they have adhered to our cultural traditions and have not abandoned our Byelorussian ancestral identity.

However, we should not be content with our achievements and in our satisfaction overlook our weaknesses.

With regret, I admit that the members of our youth organization do not know their ancestral language well enough to be able to read and write in it. Therefore, I am compelled to write this article in English in order to reach more of the young people in our group. At present, perhaps we can't comprehend the importance of knowing several languages, but in the future many of us will regret not having pursued the opportunity of learning the Byelorussian language.

One of the greatest problems that confronts us at present, is the fact, that a good number of boys and girls of Byelorussian descent remain outside the ranks of our youth organizations. These young people choose other paths where their ancestral identity is lost.

Through this article I appeal to all young Americans of Byelorussian descent who are interested in keeping the Byelorussian language, culture and traditions alive, to join the Byelorussian Youth Association of America.

Gene Z. Lysiuk
President of the
Byelorussian Youth Association of America.

Ф. Кушаль

ГЕРОІ ЗБРОЙНАГА ЗМАГАНЬНЯ

(Памяці Віталія Мікулы)

Увесну 1933-га году ў Хэлмне на польскім Паморʼі адбываліся ўступныя экзамэны кандыдатаў у кадэцкі корпус № 2. Былі гэта хлапцы, што скончылі сямігадовыя пачатковыя школы, пераважна сыны афіцэраў і падафіцэраў польскае арміі, а гэтаксама й дзеці ўрадаўцаў. Сярод кандыдатаў быў адзін, што зьвяртаў на сябе ўвагу сваёй невялікай худзенькай пастацяй, апраненай у вясковую саматканую вопратку. Гэта й быў Віталі Мікула, сын селяніна зь вёскі Нялепава, Нясьвіскага павету. Віталі быў сіратою й апекаваўся ім ягоны старэйшы брат Юліян, які служыў у польскай арміі перш-наперш, як жаўнер, тады як падафіцэр, а нарэшце, скончыўшы, дзякуючы здольнасьцям і пільнасьці, 4-хгадовую афіцэрскую школу для падафіцэраў, і атрымаўшы рангу падпаручыка, як кадравы афіцэр. Гэты вось падпаручык Юліян Мікула й прывёз тады на экзамэн у корпус кадэтаў у Хэлмна свайго малодшага брата Віталія.

Пасьля іспытаў, некаторая лічба кандыдатаў была адкіненая дзеля недастатковых ведаў. Віталі Мікула здаў іспыты зь вельмі добрымі вынікамі. Але апрача ведаў, кандыдат у кадэцкі корпус мусіў мець і належныя фізычныя дадзеныя. І вось, у часе лекарскага агляду выявілася, што Мікулава вага на два кілішграмы меншая за мінімальна вымаганую, у выніку чаго ён ня мог быць прыняты ў лік кадэтаў. Роспач маладога Мікулы была вялікая. Аднак, браты Мікулы не належалі да людзей, што здаюць гэтак лёгка свае пазыцыі. Віталі напісаў ліст да прэзыдэнта Польскае рэспублікі Масьціцкага. У лісьце гэтым, ён, між іншага, пісаў: "Мяне ня прынялі ў корпус кадэтаў дзеля таго, што мне нехапала 2-х кіляграмаў вагі, але ніхто ня ўзяў на ўвагу, што вагі гэтай мне нехапала адно таму, што ў хаце, на вёсцы, я харчуюся пераважна халадніком ды бульбаю". Ці гэтыя шчырыя, горкія словы зрабілі свой уплыў на Прэзыдэнта, ці прычына была іншая, але Масьціцкі паклаў на згаданым Мікулавым лісьце сваю рэзалюцыю: "прыняць", і Мікула стаўся кадэтам.

Увосені 1933-га году, калі пачаўся навучальны год, з нова-прынятых кандыдатаў была арганізаваная першая кадэцкая рота. На камандзера гэтае роты быў вызначаны я. Дзеля гэтага я быў пераведзены з 66-га(Кашубскага) палку, што стала кватараваў у гэтым-жа паморскім гарадку Хэлмне, у склад афіцэраў кадэцкага корпусу № 2. Калі я пачаў знаёміцца з сваймі кадэтамі, і калі Віталі Мікула назваў мне сваё ймя й прозьвішча, дадаючы, што ён пахо-дзіць зь вёскі Нялепава Нясьвіскага павету, я адразу зразумеў усё — і ягоную занэндзаную пастаць, і ягоную самадзелкавую жакетку, і ягоныя пачуцьці... Я адразу пачуў да яго вялікую сымпатыю, як да некага свайго, блізкога, і сымпатыя гэтая не зьмянілася ў мяне ў дачыненьні да Мікулы ўжо ніколі.

Як кадэт, Віталі Мікула быў вельмі сьціплым, дысцыплінаваным вучням. Быў ён і старанным у навуцы. Дзякуючы гэткаму свайму характару, ён меў шмат сяброў сярод кадэтаў, і карыстаўся прыхільнасьцяй выхавальнікаў і настаўнікаў.

У 1934-м годзе, калі скончыўся першы год навукі ў маёй першай роце, кадэцкі корпус № 2 быў пераведзены зь места Хэлмна ў Равіч, што ляжаў на самай польскай мяжы зь Нямеччынай, у Пазнаншчыне. Жыцьцё кадэцкага корпусу пайшло тут паводля раскладу, спакойна й нармальна. Кадэт Віталі Мікула штогод пераводзіўся ў наступную вышэйшую клясу, і гэтак было да 1937-га году. У гэтым годзе мая рота рыхтавалася да выпускных матуральных экзамэнаў. Неўзабаве — кадэты меліся скончыць сярэднюю асьвету і пайсьці ў жыцьцё кажны сваёй дарогаю. Лёс, аднак, не хацеў пакінуць у супакоі Віталія. Каб лепш зразумець, у чым справа, я мушу адступіць на часіну ад тэмы й сказаць колькі словаў аб беларускім вызвольным руху пад Польшчаю. Рух гэты, што зваўся тады "грамадаўскім", ахапіўшы быў найшырэйшыя масы інтэлігенцыі й сялянства Заходняе Беларусі. Канчальнаю мэтаю ягонаю была незалежнасьць Беларусі. У вадказ на гэты рух польскія ўлады пачалі масавыя арышты й суды грамадаўцаў. Шмат хто зь іх атрымаў доўга-тэрміновыя турэмныя прысуды. Адна з турмаў, куды саджалі засуджаных на даўгія гады вязьняў, знаходзілася якраз у Равічы, дык сюды трапіла й шмат нашых змагароў-грамадаўцаў.

Аднойчы, напярэдадні матуральных іспытаў, мяне паклікаў да сябе ў канцылярыю камандант кадэцкага корпусу, палкоўнік Кавальскі. Калі я ўвайшоў у ягоны габінэт, дык ён моўчкі даў мне да прачытаньня ліст. Ліст гэты быў пісаны жыхаром вёскі Нялепава свайму сябру-грамадаўцу, што адбываў пакараньне ў Равіцкай турме. У лісьце, між іншага, пісалася: "ты пэўне ня ведаеш, што ў Равічы ў кадэцкім корпусе вучыцца наш зямляк Віця Мікула. Навяжы зь ім лучнасьць, думаю, што ён можа табе ў чым-колечы дапамагчы". Палкоўнік Кавальскі сказаў, што ліст гэты перадаў яму камандант Равіцкае турмы, і дадаў, што пасьля гэтага яму нічога не застаецца, як выдаліць кадэта Мікулу з корпусу. Я пачаў бараніць Мікулу. Памеры гэтых успамінаў не дазваляюць апісаць усю нашую гутарку з Кавальскім, скажу адно, што яна была вельмі даўгая й вельмі прыкрая. Адно ўсё-ж, чаго мне ўдалося дасягнуць, гэта быў дазвол палкоўніка Кавальскага дапусьціць Мікулу да матуральных іспытаў.

Калі іспыты гэтыя скончыліся, адбылося ўрачыстае разданьне кадэтам матуральных пасьветчаньняў, а таксама й накіраваньняў у паасобныя вайсковыя школы для далейшае навукі. Мікула пасьветчаньне атрымаў, але бяз права прадаўжаньня навукі ў афіцэрскай школе. Ані ён сам, ні ягоныя сябры-кадэты ня ведалі, якая была гэтаму прычына. Для Мікулы гэта быў вялікі ўдар. Аднак, і тутака ён не заламаўся. Маючы ў руках пасьветчаньне аб добрым заканчэньні сярэдняе вайсковае школы, ён паехаў у места Грудзёндз на Паморʼі. У Грудзёндзы знаходзілася артылерыйская вайсковая школа. І вось, нейк вытлумачыўшы адсутнасьць накіраваньня з корпусу кадэтаў, Мікула быў прыняты ў гэтую школу й вучыўся ў ёй да самае Другое Сусьветнае вайны, калі, па сканчэньні курсу, яму была наданая ранга падпаручыка артылерыі.

Здавалася, што ўсё павінна было-б цяпер стаць на сваё месца. Перад Віталім Мікулам адчынялася вайсковая карʼера, якую ён лятуцеў — калі надарыцца належная нагода — выкарыстаць для працы ў магчымым беларускім войску. Але злы Мікулаў лёс ішоў па іншых сьлядох. У верасьні 1939-га году Польшча была разьбітая й акупаваная войскамі Гітлера. Пасьля цяжкіх і даўгіх прыгодаў, Віталі Мікула апынуўся нарэшце ў родным Нялепаве і зноўкі зьмяніў вайсковую вопратку на саматканую сялянскую жакетку.

Увесну 1942-га году на Беларусі, акупаванай Немцамі, пачала штораз шырэй разгортвацца беларуская вайсковая акцыя. Мне было даручана арганізаваць у Менску афіцэрскую школу для падрыхтоўкі беларускіх афіцэрскіх кадраў. Неўзабаве ў Менск пачалі зьяжджацца афіцэры зь беларускае прасторы, што належала да генэральнага камісарыяту Беларусі. З групаю Навагрудчанаў прыехаў у Менск і падпаручык артылерыі Віталі Мікула. Гэтак я ўзноў зь ім сустрэўся, але ўжо ў сталіцы Менску, і дзеля працы над падрыхтоўкаю кадраў будучае беларускае арміі. Падпаручык Мікула быў вызначаны маім заступнікам. Першым заданьнем, якое яму было даручана — сталася апрацаваньне праекту беларускага страявога статуту. Заданьне гэтае ён выканаў якнайлепш. Праект быў прыняты й выданы друкам, як першы беларускі вайсковы страявы статут наагул. Статутам гэтым і карысталіся ўсе тагачасныя беларускія вайсковыя адзінкі, з Самааховай, а тады й Беларускай Краёвай Абаронай, на чале.

Увосені 1943-га году абставіны акупацыі дазволілі на арганізацыю беларускага войска ў шырэйшым, чымся дагэтуль, маштабе. Пачалося апрацаваньне плянаў пакліканьня беларускага жыхарства ў шэрагі БКА. Трэба было падрыхтаваць перш-наперш плян мабілізацыі. Падпаручык Мікула горача ўзяўся за працу. У штабе БКА ён заняўся складаньнем мабілізацыйных плянаў, і браўся наагул за кажную працу, для выкананьня якое былі патрэбныя адпаведныя вайсковыя веды й інтэлігенцыя.

Улетку 1944-га году нямецкая армія, націсканая з усходу савецкімі збройнымі сіламі, пачала ў цяжкіх баёх адступаць на захад. 28-га чырвеня 1944-га году Немцы пачалі эвакуацыю Менску. Тутака працавала ўжо нядаўна адчыненая афіцэрская школа БКА, вучнямі якое былі вылучна беларускія юнакі з належнаю агульнаю асьветай. Камандзер школы, капі-

тан В. Чабатарэвіч, атрымаў часовае звальненьне ад сваіх абавязкаў. Месца ягонае падчас адступленьня школы заняў Віталі Мікула. Школа накіравалася пешым маршам у Вільню, дзе была заладаваная на чыгуначны транспарт для далейшае эвакуацыі.

Загадам вайсковага камандаваньня нямецкае арміі ўсе вайсковыя фармацыі із славянскім складам накіроўваліся ў невялікі нямецкі гарадок Эльбінг, у Ўсходняй Прусіі. Накіраваная туды была й беларуская афіцэрская школа БКА. У Эльбінг трапілі й іншыя вайсковыя злучэньні, і падвосень 1944-га году тут сабралася каля 10 тысячаў жаўнераў. Апынуліся тут і беларускія батальёны Самаахоўы, Беларускае Краёвае Абароны й паліцыйныя адзінкі. З гэтае разнастайнае грамады – ці хацеў хто ці не – Немцы сфармавалі неўзабаве гэтак званую 30-ую Дывізію СС. На камандзера Дывізіі быў вызначаны нямецкі палкоўнік Зіглінг. На агульным сходзе афіцэраў палкоўнік Зіглінг закрануў пытаньне, як назваць нова-сфармаваную вайсковую адзінку. Расейцы запрапанавалі назваць яе "30-ай Расейскай Дывізіяй СС". Раптам з натоўпу афіцэраў выступіў невялічкі, худы капітан. Гэта быў Віталі Мікула.

– Дывізія гэта можа называцца й расейскай – сказаў ён, – але беларускія жаўнеры ў ёй тады не застануцца. Беларускія жаўнеры жадаюць мець сваю незалежную вайсковую адзінку, на якую маюць поўнае права.

Пасьля неспадзяванага выступленьня Мікулы запанавала цішыня, але неўзабаве з групы расейскіх афіцэраў пачаліся крыкі: "скуль ён гэткі ўзяўся", "расчляніцелі" ды іншае. Палкоўнік Зіглінг рашуча суцішыў нездаволеных і заявіў, што дывізія ўсё-ж будзе названая 30-ай Расейскай Дывізіяй СС. Заява гэтая была вялікім ударам і па Мікулу, і па ўсіх кадэтах нашае афіцэрскае школы ды па беларускіх вайскоўцах наагул. Штаб БКА знаходзіўся ў гэным часе, як і ўся Беларуская Цэнтральная Рада, ужо ў Бэрліне. Немцы знарок не паведамілі ані беларускае камандаваньне, ані Раду аб пастанове ўлучыць беларускіх вайскоўцаў у склад расейскае дывізіі, баючыся прыкрасьцяў і пратэстаў. На ўсе пытаньні, нямецкія ўлады ў Бэрліне давалі нашым прадстаўнікам адно няістотныя, выкрутныя, а часта й цалкам хвальшывыя адказы.

Тымчасам, 30-ая Дывізія была сфармаваная так, як жадаў Зіглінг. Людзі былі памяшаныя, афіцэрская школа БКА прыдзеленая, як "20-ая рота", да 4-га палку. Капітан Мікула быў разлучаны із сваймі людзьмі й прызначаны ў зусім іншы полк на камандзера зьвязу. А ўвосені 1944-га году 30-ую Дывізію кінулі на захад, у Францыю.

Капітан Мікула і ўсе кадэты школы чуліся вельмі пакрыўджанымі. Ня толькі, што ад іх адабралі права быць асобнаю, беларускаю вайсковаю адзінкаю, але йпаслалі іх на заходні фронт змагацца з Французамі, Ангельцамі й Амэрыканцамі, якія ані ня былі іхнымі варагамі. Рэакцыя нашых людзей праявілася ў тым, што кадэты афіцэрскае школы пачалі масава пераходзіць да францускіх партызанаў, якія змагаліся зь нямецкім акупантам. Не ўдалося перайсьці да партызанаў адно капітану Мікулу: Немцы асабліва ня верылі яму й арганізавалі за ім адмысловае сачэньне. Пры першым-жа збройным сутыку 30-ае Дывізіі з войскам саюзьнікаў, Беларусы пачалі масава пераходзіць у палон. Бачачы ўсё гэта, нямецкае камандаваньне загадала зьняць дывізію з фронту. Тут, у франтавых тылох, пачаліся жорсткія рэпрэсіі. Шмат каго з нашых вайскоўцаў расстралялі, рэшту паслалі ў канцэнтрацыйныя лягеры, дзе таксама чакала іх загуба. Тады-ж загінуў і капітан Мікула. Апошнія весткі аб ім былі, быццам ён трапіў у канцэнтрацыйны лягер Дахаў, дзе неўзабаве й загінуў. Гэтак сьветчаць беларускія жаўнеры, што былі зь Мікулам у гэнай пачварнай 30-ай Дывізіі, і якім пашэнціла вырвацца зь яе жывымі. Але ніхто ня бачыў і не пасьветчыў аб апошніх часінах Мікулавага жыцьця, ні аб дакладнай даце ягонае мучаніцкае сьмерці.

Імя капітана Віталія Мікулы, аднак, ня будзе забытае. Яно ўвойдзе ў гісторыю нашага вызвольнага збройнага змаганьня побач зь імём Кастуся Каліноўскага ды іншымі нашымі змагарамі-мучанікамі.

Хай-жа будзе пашана й слава ягонай сьветлай памяці!

К. Юхневіч

Ц Ё Т К А

(З цыклю: " Я, ці ад чаго пачаць")

– Усе аднёс – не пабіў аніводнага?
– Але. Ніводнага.
– А чаму-ж упацелы ты?
– Я ня ведаю, мама.
– Калі што благога, ты ніколі ня ведаеш і не памятаеш.

Я нічога не адказваю. У душы пачуваюся вінным. Я пачынаю кеміць, як хлусіць. Мне шкада мамы. Памагаю ўсяляк у ейнай працы. Мой брат пакуль што ня ўсё разумее. Ён ня ўдасьць маме. Маленец. Самы запраўдны гныш. Перад тым, як вярнуцца дахаты, я крыху "пашкубатаў" яго. Ён плакаў. І вось цяпер мне шкада і яго і мамы. Яна жала аж да заходу сонца. Але як было калісьці, я ня чуў ейнага голасу ў сыпе разам з жанкамі. Між іншых галасоў жнеяў я пазнаваў мамін голас. Яны ўсе сьпявалі пра збожжа, пра няшчасную долю жняі, што найбольш турбавалася пра дакоры ад сьвякрыві, чымся пра поўны цяжкой працы дзень.

Я пачынаў чуцца гаспадаром. Мог улетку пазьней класьціся спаць. Але я мусіў тое-сёе рабіць – абавязкі будзённыя меў.

Таго вечара я загледзеўся Хведарам-палясоўшчыкам. Ён страляў па чаранках. Спалоханыя стрэлам, яны вылётвалі з узьбярэжных чаратоў і крыкліва ляцелі, блізу кранаючы вазёрную гладзіну, ужо асьвечаную вячорным сонцам. Яны ўзноў шпарка ўлётвалі ў гушчарную сьцінь узьбярэжжаў, але ніколі, дзе хмызоўе лазы, а ў чароты й трысьцёўе. Калі стрэл змаўкаў, шумнасьць вады каля грэблі шугала ў вячорную шугнасьць тады, бы шумлівы подзьмух ветру.

Надовечы Хведар даў мне дваццаць капеек за тое, што я даўжэй за ўсіх дзяцей пабыў пад вадой і з возера, падплываў, прынёс яму застрэленую чаранку.

–Ты якпаляўнічы сабака плаваеш,–сказаў ён мне.

І за гэтыя словы дваццаць капеек на яговых вачох я кінуў у вазёрны вір. Схопна ўзяў браtаву руку, пабег дадому. Мы абодвы спацелі ад бегу. Я з гордасьцяй аддаў маме грошы, атрыманыя ў сельпо за яйкі – падатак.

Я пачынаў любіць Хведара... і пагарджаць. Мама нічога не казала пра Хведаравы благасьці, каб калісьці асудзіць тату перад уладамі, але сам я адчуваў і разумеў гэта.

Брат мой падрос, ён ужо мог гаварыць, і яму, ня бачачы мамы цэлы дзень, жадалася пагаварыць зь ёй... Я павёў яго памагчы пазьбіраць яйкі з куросаньня.

– Не кажы маме пра Хведаравы дваццаць капеек, ато зноў наб'ю, і ня пойдзеш зы мной да ляда.

Ён паабяцаў. Мы лазілі па куросаньню, адкуль я ўжо раней пазьбіраў яйкі й аднёс у "сельпо" за падатак. Мне радзьва жадалася зьесьці хоць-бы адно яйка. І я аднойчы вымеркаваў лішняе. У іржавай бляшанцы сьпёк яго, схаваўшыся ў яме, дзе калісьці лавілі на падманку рысяў і ваўкоў. Цяпер там, у яме, зусім спрытна лазіць і бегаць навакол асунутых ападзінаў. Рысі больш не падыходзілі да сялібаў нашай вёскі, і ваўкі вылі ў студзёні дзесьці далёка ў дзяржаўным заказьніку.

Пасьля пачастунку яйкам у мяне балеў жывот. Я чуўся вінным перад мамай. Ня йшоў на спатканьне зь сябрамі... Прызнаўся маме.

– Учора бачыў, як шашок смактаў яйка.
– Іншым разам спалохай яго,– параіла мама.

Я усьцешыўся маёй хлусьнёй. Віна звалілася. Ад сумленьня чыстага навет прынёс дроваў да прыпечку.

– Лета цяпер, ня трэба несьці да хаты.
– Добра – ня буду, мама.

Заўтра сыбота. Я памыю хату, але маме пра гэта не кажу. Яна ведае – цягаць ваду із студні небясьпечна мне.

– Бо-ж ня вельмі перарос брата свайго,– дакарала мама, калі захоўваўся да яго кепліва. Але паўвядра вады я магу прынесьці да хаты, а брат і гэтага ня зрушыць зь месца. Я маю дазнаньне: не аднойчы выклікаў яго на гэтую працу, калі быў гультаяваты я. Тады мама заступалася – памагала яму несьці. Я неспакмеўна пазіраў у ейныя вочы. Усьміхаўся. Бач, мяне не абхлусіце.

Пайшоў да цёткі. Яна жыла асобна ў невялікай хаце. Валасы ў яе шызыя, як у галуба пер'е. У ейным гародзе заўсёды ёсьць гуркі ўлетку, і яна заўсёды ўлетку корміць нас. Неяк абыйсьціся яе. Напаткае мяне з братам. Пацалуе абодвых і павядзе да хаты. Тую самую страву давала, што й мама, але ейная была смачная. Навет братавы недаедкі зьядаў я.

– Вы найпрыгажэйшая,– пачуў я ў цётчынай хаце ад мужчыны, што ніколі раней ня жыў у нашай вёсцы. Ён пацалаваў цётку. Яна стаяла плячмі да мяне. Я неспакмеўна(мой прызвычай) падагнуў калены, падпёр імі падбародыч, пазіраў на цётку.

Пайшоў дождж. Я ня мог ісьці дадому. Дажджыны хлёсталі ў шыбіны, плёхаліся ў лужынах на панадворку.

– І трэба-ж прыдумаць нашаму народу,– казаў незнаёмы мужчына,– каб у кажнай песьні й прымаўцы былі спадзевы, навет дзеі наўперад весьцілі...

Ён гаварыў шмат пра песьні. Я шмат што разумеў і запамятаў зь ягонай гутаркі. Я ведаў адно, што цётка ўмела сьпяваць, прыгожа сьпяваць, давала параду на кажную зачопу ў вёсцы ці ў суседзкіх сёлах. Аднак, чаму ён запісваў у вялікі сшытак усё, што казала цётка, я аніяк ня кеміў.

– Можа гарбаты вып'ем,– сказала цётка да незнаёмага, і вось тады я ня сьцерпеў, выбег зь ейнай хаты.

Пакуль бег пад дажджом, мяне сьцігаваў асяглівы водар вопраткі незнаёмага мужчыны. Ягоная гутарка, бубністая, настырлівая гучэла пад плёханьнем маіх босых ступнёў па размоклай пяшчанай вуліцы. Я ўяўляў цётку ня цёткай больш, а вышчаранай шыбінай у нашым сьвірне.

– Цётка добрая, хай раз пашчасьціць ёй. Яна шмат бяды перамела,– на ўсе мае навіны пра цётку толькі й адказала гэтак мама.

Я сядзеў каля вакна. Дождж спыніўся. Ластаўкі лёталі нізка над вуліцай, над гародам. На гняздзе, што на вяршаліне ліпы,клякталі часта буслы.Я думаў пра цётку. Было шкада й не шкада яе. Мама турбуецца пра ейную бяду, спачувае, быццам я й брат мой шчасьлівейшыя за цётку.

Ручаліны дажджавыя не адразу пасьцякалі да адолаў аселіцы. Брат з суседзкімі дзецьмі гаціў лужы на вуліцы, пушчаў у іх драўляныя трэскі, але я ня йшоў да іх. Думаў пра цётку. Мне жадалася зрабіць штосьці крыўднае незнаёмаму мужчыну й дакарыць цётку. І ніяк не дадумаўся.

Цікаўлівa пайшоў зноў да яе.

Яны былі на дварэ, сядзелі на лаўцы каля невялікай ляхі з краскамі паміж двух кустоў шыпшыны. У цёткі на панадворку быў заўсёды дагодны парадак. Яна любіла расьціць гародніну й краскі, іншай хатняй жывёлай не заводзілася.

(Працяг на 3-яй бал. вокладкі)

Зь лістоў у рэдакцыю:

АБСТАВІНЫ СЬМЕРЦІ ЎЛАДЗІМЕРА ЖЫЛКІ

Паважаная Рэдакцыя!

Колькі год таму ваш часапіс даў мне магчымасьць надрукаваць успамін пра нашага таленавітага паэту Ўладзімера Жылку, зь якім мне давялося дзяліць нялёгкую долю катаржніка савецкае ўлады ды ведаць абставіны ягоных апошніх гадоў жыцьця.1/

Нядаўна я прачытаў у газэце "Літаратура і Мастацтва" (22 лютага 1966 г.) у рэцэнзіі Арсеня Ліса на кніжку Ўладзімера Калесьніка "Іскры з вогнішча" наступнае:

"Пераканаўча прагучэла водпаведзь савецкага літаратуразнаўца буржуазна-нацыяналістычным пісакам за мяжой, якія ў часе вайны (ды й цяпер) не перастаюць у сваіх брудных мэтах чапляцца за імя паэты (г.зн. Уладзімера Жылкі – *Я.К.*), творчасьць якога можа належаць толькі народу."

Пра Жылку – гэта ўжо ня першы раз у савецкім друку. Летась таксама ў тэй-жа "Літаратуры і Мастацтве" зьявіўся быў артыкул, прысьвечаны памяці паэты. У артыкуле непраўдзіва былі насьветленыя апошнія жахлівыя дні Жылкавага жыцьця. Уважаю за свой абавязак выказацца ў гэтай справе.

Леташні артыкул пра Жылку быў падпісаны ведамым беларускім паэтам, таксама маім знаёмым і суканвойнікам на даўгіх этапах ад Менску да сібірскага выгнаньня, Уладзімерам Дубоўкам. У артыкуле хвальшыва кажацца, што Дубоўка, будучы на ссылцы, знаходзіўся ў Яранску "кіляметраў за дваццаць" ад Жылкі. Гэта вялікі ляпсус, бо навет па простай лініі Яранск ад Уржуму, дзе трымалі Жылку, ляжыць на воддалі кіляметраў каля 120, а па вяцкіх дарогах – кіляметраў 150-170. Гэта ня істотная для гэнага артыкулу дэталь, але яна кідае цень недаверу што да аўтарства артыкулу. Больш істотнае затое зьдзекьлівае цьверджаньне ў артыкуле, што Жылка быццамбы быў вызвалены спад нагляду НКВД. Гэта хлусьня. Толькі пасьля Жылкавае сьмерці на ягоны адрыс прыйшоў з НКВД дазвол паэту зьмяніць месца ссылкі. На ўсе-ж захады Жылкавых сяброў за жыцьцём паэты зволніць яго ад абавязку штомесячных рэгістрацыяў у НКВД ды дазволіць зьмяніць месца жыхарства, савецкая ўлада адмаўляла.

Як жыў Уладзімер Жылка ў Уржуме? Леташні лімаўскі артыкул малюе гэтае жыцьцё ў магчымых, ніштаватых хварбах. І гэта насьмешка – ня толькі над Жылкам, але над усімі Беларусамі-выгнаньнікамі савецкіх ссылак. На апісаньне Жылкавага жыцьця я знаходжу толькі адно слова – ЖУДАСНА! Паэта, будучы хворым, ня мог працаваць, каб аплаціць кватэру й апал. Жыў ён на ўскраі Уржуму ў нейкай закінутай хібарцы, часта ўзімку няпаленай. У тым-жа горадзе жыў тады й іншы беларускі палітычны нявольнік – настаўнік Сасіновіч із Случчыны. Незадоўга перад сваёй сьмерцяй, на нашыя просьбы, Жылка згадзіўся перайсьці жыць да Сасіновіча. Сасіновіч колькі разоў зварачаўся да мясцовых уладаў, каб пакласьці Жылку ў які-небудзь шпіталь, ці хоць фэльчарскі пункт, але ўрадаўнікі адмаўляліся, спасылаючыся на параграф пра "ворагаў народу".

Пад весну 1933 году Жылка зьлёг зусім, і было відавочна, што набліжаецца канец.

Калі Жылка памёр, дык на кватэру прыйшоў доктар з энкавэдыстым, каб сьцьвердзіць, што сьмерць запраўдная. Пасьля гэтага міліцыя прыслала двух магільшчыкаў. Яны там-жа ў кватэры зьбілі з аполкаў дамавіну, і на другі дзень Сасіновіч правёў нябожчыка на могілкі. Магільшчыкі, засыпаўшы магілу, пачалі зраўноўваць яе зь зямлёй – гэтага вымагала ад іх улада, каб не заставаліся на твары зямлі сьляды ейнае злачыннае існасьці. Сасіновіч аднак даў магільшчыкам на пару літраў гарэлкі, і яны пакінулі бугарок. Яны зазначылі аднак, каб ніякіх апазнавальных знакоў над магілай не рабіць і каб не надумаліся паставіць крыж на магіле. Ніякіх запісаў у магільнікавы рэестар не рабілася. Таксама было забаронена паведамляць пра Жылкаву сьмерць.

Я даведаўся пра гэта праз спэцыяльнага пасланца, празь якога дастаў і апошні паэтаў твор – "Тэстамэнт".

Гэткім у запраўднасьці быў канец жыцьцёвага шляху Уладзімера Жылкі.

Тое, што артыкул быў падпісаны чалавекам, які сам быў выгнаньнікам, Уладзімерам Дубоўкам – не навіна ў савецкай рэчаіснасьці. Там людзей ня толькі ломяць і нішчаць, але наўзьверх гэтага змушаюць яшчэ выбельваць савецкія злачынствы.

Яўхім Кіпель

А каб ні злодзей, ні тыран,
Ні чалавек ліхі, праклятых,
Ня скралі волі і ў зман
Не завялі сьляпыя хаты, –
На варце стаўлю гнеў зацяты
Тваіх работнікаў, сялян.
Калі між імі будзе еднасьць –
Ліхое зьгіне у бясьсьледнасьць.

Ул. Жылка, "Тэстамэнт".

1/ Глядзі *"Беларуская Моладзь"* № 13, 1962 г.

Letter to the Editor:

Raisa Stankievic, a former member of the New York branch of BYAA, has recently graduated from St. Theresa College in Winona, Minnesota. She is now employed as a research chemist with the Mayo Clinic (Rochester, Minnesota). We are reprinting an excerpt from her letter to the Editor, in which Raisa relates some of the experiences of her college years:

"I once was asked to speak about Byelorussian Christmas dishes and customs. I knew very little about them at first, but I found out all I could and gave my speech. I was always ready to defend Byelorussia in every discussion where it came up.

However, the greatest experience I had was teaching two Byelorussian folkdances to a group of American girls. Their enthusiasm and the hard work they put in were amazing. At first they knew nothing about Byelorussian folk dancing, but all of them did their best to represent Byelorussia among other nations at the show that was being presented. I must say that our performance was excellent and all of us felt that the hard work that we had done was worthwhile. I think that other Byelorussians should do things like this because it was a fine opportunity to acquaint our friends with our folk art, our beautiful dances and our colorful costumes. I know that these girls and many more of their friends will know what to say if somebody says that the Soviet Union is entirely Russia.

However, college is not the only place for such activity. We should constantly remind the people we know of our national origin. It is our responsibility, because if we do not do it, nobody will and that would be unjust to our parents who brought us up to be proud of our country and our culture. We would also do an injustice to those who have died to make the name *"Bielarus"* survive through the centuries. At the same time, however, we should also be loyal Americans, proud of this great country without forgetting the land that shaped our thoughts through the love of our parents and dear ones.

Raisa Stankievic "

ХРОНІКА

Саўт Рывэр, (Ню Джэрзі)

– Звычаем мінулых гадоў Саюз Беларуска-Амэрыканскае Моладзі зладзіў у залі Шакаў вясёлую сустрэчу Новага, 1966 Году. Заля была перапоўнена – да танцаў іграла беларуская аркестра братоў Альхоўскіх.

– 16 студзеня ў залі Шакаў была зладжана "Ялінка" для беларускіх дзяцей. Мастацкая частка была падрыхтаваная вучнямі парахвіяльнае школы пры царкве Сьв. Эўфрасіні. Надзвычай багатая праграма праводзілася настаўнікам школы, сп.*М.Бахарам*. Дэклямацыі вершаў перапляталіся сьпевам беларускіх калядак у выкананьні школьнага хору пад кіраўніцтвам сп.*Ю.Рымка* й пры акампаньямэнце на піяніне вучаніцы *Леанілы Цярпіцкай*. Танцавальная група пад кіраўніцтвам сп-ні *Валентыны Камянковай* пратанцавала "Лявоніху" й "Польку Янку" пад ігру на акардыёне вучаніцы *Іры Касьцюк*. Салёвы танец выканала *Іра Занкавіч*. Пасьля мастацкае часткі Дзед Мароз раздаваў дзецям сьвяточныя падаркі, а царкоўнае сястрыцтва зладзіла пачастунак. На заканчэньне дзеці гулялі навокал Ялінкі ў розныя гульні.

Сьв.пам.Тамара Туханецкая(Петыш)

– 24 студзеня нечакана й так прадчасна, усяго маючы 36 год, адыйшла ад нас *Тамара Туханецкая(Петыш)*, асіраціўшы дачушку Нэлю, сынка Міхася, пакінуўшы ў глыбокім суме мужа Міхася, сястру Зіну, братоў Уладзімера й Генадзя. Яшчэ так нядаўна, бо ўсяго пару тыдняў таму Тамара, як заўсёды, памагала ладзіць сустрэчу Новага Году, а 27 студзеня, пасьля Сьвятое Літургіі й Паніхіды ў царкве Сьв. Эўфрасіні, вялікая грамада яе сяброўак, сяброў і старэйшага грамадзтва аддавала ёй апошнюю пашану, праводзячы на Беларускія Могілкі ў Саўт Рывэры.

– Былыя вучні беларускіх школаў ангельскае зоны Нямеччыны(Ватэнштэдт, Гановэр, Госьляр) выражаюць сваё шчырае спачуваньне свайму школьнаму інспэктару й настаўніку, сп.*М.Васілеўскаму*, з прычыны сьмерці ягонае жонкі, сп-ні Аўгеньні 2 лютага 1966 г. у Філядэльфіі.

– 28 лютага памерла й пахавана на Беларускіх Могілках у Саўт Рывэры сьв.пам. *Галена Палюховіч*, маці сябры Рэдакцыйнае Калегіі часапісу "БМ" і Саюзу Беларуска-Амэрыканскае Моладзі, *Міхася Палюховіча*, у сувязі з чым сябры Рэдакцыйнае Калегіі і СБАМ выражаюць найглыбейшае спачуваньне сябру Міхасю, бацьку Максіму, сёстрам і братом.

Беларуская моладзь Саўт Рывэру ў войску – на зямлі й на моры

– *Мікалай Буглай*(пасярэдзіне), сын ведамага беларускага вайсковага дзеяча падпалкоўніка Аляксандра Буглая, атрымаў 2-га лютага рангу старшага лейтэнанта – у Форт Эрўін, Каліфорнія.

* * * *

– *Аляксей Астапенка* бярэ ўдзел у *Operation Deep Freeze 66* у Антарктыцы. Ён будуе шпіталь і новую сыстэму салодкае вады для амэрыканскіх навукоўцаў і жаўнераў. Аляксей належыць да будаўнічых аддзелаў– *"Navy Seabees"*

– 26 лютага Амэрыканскія Прыхільнікі Антыбальшавіцкага Блёку Народаў ладзілі ў залі Інстытуту Модаў у Ню Ёрку фальклерны фэстываль народаў з-за зялезнае заслоны. Пасьля параду сьцягоў беларускі жаночы хор *"Каліна"* з Саўт Рывэру, пад кіраўніцтвам камп.К. Барысаўца, пачаў праграму вечара, выконваючы амэрыканскі гімн і восем беларускіх песень пад гучныя воплескі прысутных.

New Jersey Branch of BYAA

– The annual elections were held on November 20, 1965 in the parish hall of the St.Mary of Zyrovicy church in Highland Park, N.J. Those elected to offices were:
Anna Chorowiec – President,
Alla Losik – Secretary,
Mike Karanieuski – Treasurer.

– The dance given on November 27, 1965 by our organization in Liberty Ballroom in South River turned out to be fun, even though many of the expected people failed to come.

– On Saturday, January 8, our group went Christmas caroling. Later that night we were treated to pizza and anything else we wished. The treasury of the branch reports a gain of $102.

– On January 9, we performed at the Annual Christmas Show held in the St.Mary of Zyrovicy church. In addition to singing our Christmas carols, we put on a Nativity Scene, which was enjoyed immensely by the spectators. All members are grateful to *Alina Lysiuk* for organizing the necessary material and making the costumes.

CAST:

Mary – Anna Chorowiec
Joseph – Gene Lysiuk
King Herod – Alex Stahanovich
Three Kings – Nick Schwed
– Helen Kazura
– Alex Chorowiec
Shepherd – Tamara Stahanovich
Angel – Alla Losik
Narrator, Producer, Director and Writer – Alina Lysiuk.

25 Сакавіка ў Ню Ёрку й Вашынгтоне.

Беларусы Ню Ёрку й сумежных мясцовасьцяў(Ню Джэрзі, Конэтыкат, Пэнсыльванія, Дэлявэр) урачыста адзначылі Дзень Незалежнасьці Беларусі ў месьце Ню Ёрку. Былі зладжаныя акадэміі ў гатэлях Астор і Більтмор.

З галоўнымі прамовамі выступалі кангрэсманы *Гальпэрн*(зь Ню Ёрку) і *Крэбс*(зь Ню Джэрзі). Былі атрыманыя праклямацыі – абвешчаньні Беларускага Дня Незалежнасьці ад губэрнатараў Ню Ёрку, Ню Джэрзі й Пэнсыльваніі, а таксама ад мэраў местаў: Ню Ёрку, Філядэльфіі й Пасэйку.

На ўрачыстасьцях былі прысутныя дзесяткі прадстаўнікоў ад іншых нацыянальнасьцяў, ад амэрыканскіх вэтэранаў, навуковых таварыстваў ды ад арганізацыяў амэрыканскае моладзі.

Госьці мелі нагоду пачуць беларускія песьні ў выкананьні ведамага беларускага жаночага хору *"Каліна"* із Саўт Рывэр, Ню Джэрзі, пабачыць беларускія народныя танцы ў выкананьні танцавальнага гуртка ЗБМА ды выступленьні вучняў беларускіх школаў.

З прыемнасьцяй трэба адзначыць удзел малодшага пакаленьня у ўрачыстасьцях. Вядучы рэфэрат на тэму 25 сакавіка на акадэміі ў гатэлі Астор прачытаў сябра ЗБМА, *Аўген Дубовік*. .

Беларуская дэлегацыя ў Вашынгтоне была прынятая віцэ-прэзыдэнтам ЗША, *Гамфры* й кіраўнікамі дэмакратычнай і рэспубліканскай фракцыяў Сэнату – сэнатарамі *Мэнсфільдам і Дэрксэнам*.

Перад паседжаньнем Сэнату была прачытаная малітва з нагоды Беларускага Дня Незалежнасьці.

Сэнатар Дэрксэн прачытаў прамову на тэму 25 сакавіка, якую прыгатаваў няпрысутны сэнатар *Джэвітс*(зь Ню Ёрку).

ЦЁТКА ...

(Працяг з бал. 9)

Яны не спакмелі мяне. Цётка сядзела паўбокам да незнаёмага. Рукі на прыпале ляжаць нахрастам. Незнаёмы не глядзіць на яе. Ягоны позірк дзесьці за штыкетнікам, за якім недалёка ўздымаўся ўзгорак зь некалькімі густымі хвоямі. Хвоі ледзь-ледзь зігацелі дажджавымі кроплямі. Над вышынёй узгорку падвячорныя прамяні сонца й вялікая хмара, яна быццам выдзьмухвалася хвоямі.

– У мяне працы хоць адбаўляй,– нарэшце я пачуў гутарку незнаёмага.

Я схаваўся за вуглом хаты.

– У мяне таксама. Я-ж мушу зарабляць працадні ў калгасе, каб жыць.

– Даражоная, ня віную цябе! Але чаго здавальняцца працай, якая табе не пад сілу. Падумай скончыць з гэтым, і мы кончым шчасьліва хоць-бы схон нашага жыцьця... Я шкадую цябе!

І незнаёмы глянуў на цётку. Яна таксама пачала глядзець на ўзгорак з хвойнікам.

– Ты ажно за колькі год адумаўся шкадаваць мяне.

– Усё, што здарылася паміж нас, было неразумнае. Я вінен, і крыху вінная ты. Абое ня прызвычаеныя думаць пра жыцьцё інакш.

– Ты баяўся цяжкасьцяў, а я не. Купіла сабе халупу гэтую, арала нівы, касіла сенажаці. Жыцьцё – ня месяц, узыйшоў і зайшоў...

– Я ведаю, ты была разважлівая, і ўсялякія пастановы рабіла разумна і, як памятаю, асьцярожліва.

– Калі ласка, не гавары пра гэта.

– Ня буду, дарагая! Ад сяньняшняга дня я не скажу табе ніводнага слова наўсуперак. Не сярдуй – прашу!

Маё сэрца чутна стукацела. Незнаёмы нахінуўся да цёткі, пацалаваў у шчачыну, а тады, памалу, вобмацна-люба, правёў даланямі па ейным абліччы.

– Не ўмаўляю цябе, а прашу: паедзем да мяне... Кончым кніжку тваіх песьняў і прымавак. Яна ўся напісаная з тваіх словаў і гутарак... Абяцаю нічога не гаварыць, не ўспамінаць зь мінулага. Я наўпраўду навучыўся кахаць цябе і шанаваць людзкія турботы й пакуты... Я зусім іншы цяпер, зусім іншы, даражоная!

Ён узноў утропіў позірк перш на цётку, а тады на краскі ўпобач.

Цётка адказала не адразу. Перабірала даланямі на прыпале адшчыкнуты лісток з куста шыпшыны.

– Але навошта ўсё на старасьць год?

– Я хачу пакараць сябе, і пакаральнікам будзь ты!

Цётчына далонь пахопна затуліла вочы. Ейныя плечы ўздрыгнуліся. Яна заплакала. Я схапіў вогкі камяк зямлі, шпурнуў на незнаёмага. Лучыў у цётку. Яна азірнулася, заплаканая.

– ... ты зноў прыйшоў?

Я падбег да незнаёмага, паказаў яму язык, знялусна зірнуў на цётку: сьлёзы градзістыя на шчоках паплылі ўскосіста – яна ўсьміхнулася мне. Ах гэтая, даражоная цётка! Навет плачучы яна можа ўсьміхацца.

Увесь абняты спачуваньнем ёй, я зноў сказаў маме, што надарылася бачыць. Я шукаў памачніка ў маме. Але яна пагладзіла шарахнявай далоняй маю галаву. Падхапіла й адным змахам паставіла мяне перад сабой на лаве.

– Калі будзеш плакаць – ня вырасьцеш... Ты яшчэ малы, не разумееш, а падрасьцеш – незаводна ўсё даведаешся... Зь цёткай усё добра.

Як надоўга, але я забываюся пра цётку. Я не магу пагадзіцца з мамай.

– Учора ты казала, што я вялікі, ужо ўмею чытаць, а сяньня – ты малы.

– Ты ня зусім малы, гэта праўда, але йдзі пасьпі – за ноч падрасьцеш: дзеці ўначы падростаюць.

Мама пачынае распранаць мяне. Супрацівіўся.

– Я магу сам, я не маленькі!

А мама зноў сваё.

– Не спрачайся з мамай. Ты памятаеш, твой тата шлейкі не насіў праз плячо, а дзягай падпяразваў нагавіцы. Вырасьцеш – і ты будзеш гэтак рабіць.

Я ўцьвелена хлопнуў па мамінай далані. Яна крыўдзіць мяне: ня хоча сказаць, што я вялікі.

– Вырасьцеш... вырасьцеш – апрыкаюся я. – Заўтра яйкаў здаваць не панясу. Хай сам Мікіта падаткі зьбірае...

Шлейку ад нагавіцаў-шаракоў мама ссунула з маіх узплеччаў. Уразілася тады: бадай косьці ў маю пастаць устаўляла – я чуў іхны касьцялявы гук пад ейнай даланёй.

– Не панясу яйкаў!

Пераступіў апалыя на лаву нагавіцы. Уздоўж лавы пайшоў да пасьцелі. На шчоках маіх яшчэ вагчэлі сьлёзы – абцёр іх правіцай.

– Ня губляй нагавіцаў – заўтра патрэбныя будуць.

Яна справілася пяшчотна пляснуць па маім целе. І далонь ейная была большая, чымся мая седалаўка. Адчыніла вакно й вытрасла нагавіцы мае й братавы.

– Яйкаў я не панясу. Хай кульгавы Мікіта зьбірае іх,– далей пагражаў я. Іншых словаў і думак ня было.

– Добра, сынку, сьпі – не панясеш. Трэба-ж і вам двум есьці – ты-ж худы, як лучына.

Мама пайшла да панадворку – загнала карову да хлеву. Колькі камароў закруцілася каля маіх аголеных ног і абліччя. Я заняўся імі – забіў іх. Калі апошняга прыхлопнуў на насе, мне зноў успомнілася цётка. Я можа малы. Я мушу верыць маме. Я быў уроўні зь ёй, і мае вочы глядзелі ажно ў ейныя толькі тады, калі яна паставіла мяне перад сабой на лаве А так з адолу я не заўсёды бачу, што яны ў мамы сьветлыя й з гэткім адсьветам, як у крыніцы на аселіцы – калі няма хмараў на небе, крыніца была азяровы скрылёк неба на зямлі – яна адсьвятляла мамінымі вачмі.

(Працяг на адвароце)

ЦЁТКА...

(Працяг з 3-яй бал. вокладкі)

Я заснуў. Мне сьнілася цётка. Яна паклікала пайсьці зь ёй у лес. Я спрабаваў ідучы адрываць жытнёвыя каласы й кідаць іх на хмары. Яны лёталі разам з хмарамі. Здаралася, крыху палётаўшы, зачаплялі хмару і, хоць самі невялікія, сьцягвалі хмару на адол, на жытнёвыя ўсьцяжы.

–Не гняці дабро,– папрасіла цётка. І я паслухаўся ейнае просьбы. Паспрабаваў бегчы памацаць апалую хмару, але ніяк ня мог у часе дабегчы: хмара гублялася паміж каласоў.

– Ня руш іх – хай будзе сонца.

Я ўзяў цётку за руку. Яна глядзела перад сабой, быццам сьляпая. Перад гэтым увесь час яна казала мне казку, а я чамусьці ня прыслухваўся да яе.

– ... два лесасекі прыйшлі да вялізарных соснаў. Сонца захмурылася тады, пацямнела,– апавядала цётка.

Мы апынуліся зь ёй на паляне сярод бору. Я абняў камель сосны, але ён адразу вырас у маіх абоймах. Каб бачыць за таўшчэзнай іншыя дрэвы, трэба зусім нахінуцца ўсёй постацяй аж за камля. Я сеў. Асунуў ногі ў мяккі, цёплы мох.

– ... адзін зь лесасекаў,– далей апавядае цётка, – кажа другому: усё, што ў Моцы жыве й верыць, што будзе жыць, ніколі не папросіць аховы, а калі камусьці будзе патрэбная гэтая Моц і Дабро таго Жыцьця-Моцы, яно ня скорыцца на просьбы ды абяцаньні. Гэтую Моц трэба зьнішчыць дзеля свайго шчасьця. Вось і гэтыя моцныя, сабе-прыгожыя сосны ня прыйдуць, ня ўкленчаць перад табой – іх трэба сьсекчы, зьнішчыць.

Цётка не спадабалася мне. Я скрykваю супраціўна.

– Я-ж сяджу пад гэтымі соснамі, я люблю іх, мне добра каля іх. Пакуль сосны сьсякуць, хай паспрабуюць мяне сьсекчы. Мае косьці, як камень! Усе сякеры вышчарбяцца. Я не маленькі ўжо.

– Ты й напраўду немаленькі,– адказвае цётка. Яна стаіць перада мной, і ейныя вочы, здаецца, маміны вочы. Я пачаў меркаваць, ад чаго пачаць, каб застацца ўдзячным цётцы. Было шкада, што ўкінуў Хведаравых дваццаць капеек у вір, іх мог аддаць цётцы, можа-б яны спатрэбіліся ёй аплаціць падатак таксама. Але зьяўляецца незнаёмы мужчына. Той мужчына, што прыехаў да цёткі. Я абурліва крычу яму: – Прэч адгэтуль!

Я разбудзіўся. Мама стаяла ўпобач і памагала мне перalegчы на другі бок.

–Днём накрычышся – а цяпер сьпі,– раіла яна.

Я ня спаў аж да сьвітанку. Я ўсё думаў, як прагнаць незнаёмага ад цёткі.

1962.

МОЙ КРАЙ

Калышацца сінью, як мора
празрысты крышталь – кругазор.
І вокам яго не акінуць...
За горкаю ўзгорак,
узгорак...
Гасьцінцы, палі, цёмны бор, –
далёка пад небам дзесь гінуць
загоны, загоны
бясконца...
Залоцяцца нівы ў сонцы
засеяны дбайнай рукой...
Пракормяць мільлёны
і родны край мой.
Гляджу я на родныя гоні
і штосьці пяшчотамі маці
хапае за сэрца – шчасьліва!
Эх, ясныя далі, абняць я
вас хочу і нівау прылівы –
моцна, упойна...
Я чую ў вас праўду, жыцьцё –
хлебаробныя, жытнія далі!
А ў думках маіх неспакойна...
Пакінуць вас ? Не. Пачуцьцем
са сталі
я зьвязаны з вамі і вас,
колькі хопіць мне сілы,
я стальлю,
крывёю –
у люты, мяцелічны час
пайду бараніць,
каб жыць!
Каб ты жыў, чароўны і мілы
Хлебаробны край мой.

М. Лісток

Верш гэты быў упяршыню друкаваны ў часапісе "Покліч", які выходзіў пры Беларускай Настаўніцкай Сэмінарыі ў Наваградку.

Беларуская Настаўніцкая Сэмінарыя была заснаваная ў 1941 годзе ўвосені, і пратрывала да лета 1944 году. У Сэмінарыі было прыблізна 800 студэнтаў і студэнтак (7 групаў першага курсу, 8 групаў другога курсу, 2 групы трэйцяга курсу і адна група чацьвертага курсу – такі быў склад улетку 1944 г).

Printed by: PAHONIA Printing Corp. – 230 Springfield Ave., Rutherford, N.J.